

Invloed van bosstructuur op het vóórkomen van Boommarters

A. Gautschi,

1. Inleiding

De situatie van de Boomarter is in verschillende Europese landen zeer uiteenlopend. In enige landen is er sprake van handhaving of zelfs van populatiegroei (Oostenrijk, Hongarije, West-Duitsland), in andere landen daarentegen nemen de aantallen van deze in bossen levende middelgrote vleeseters kennelijk af (Polen, TsjechoSlowakije, Oost-Duitsland).

Weliswaar hoeven bestandsschommelingen niet bij alle diersoorten altijd aanleiding te geven tot zorg. Wij zijn echter desondanks verplicht ook bij Boommarters over de oorzaken van lokale teruggang of van voortdurend zeer lage dichtheden na te denken. Dit des te meer daar enige vertegenwoordigers onder de marterachtigen (*Mustelidae*) in Centraal-Europa een zorgwekkende bestandsreductie vertonen, respectievelijk in korte tijd zijn uitgestorven: Otter (*Lutra lutra* L.), Nerts (*Mustela lutreola* L.) en bijvoorbeeld in Zwitserland de Bunzing (*Mustela putorius* L.).

Omdat wij weten dat biotoopvernietiging een van de voornaamste oorzaken is van het uitsterven van vele soorten en daar wij er bovendien van overtuigd kunnen zijn dat de schadelijke belasting van ons milieu in de nabije toekomst nog sterk zal stijgen is het bepalen van biotoopeisen van onze in het wild levende dieren van grote betekenis. Uit deze kennis moeten echter daden voortvloeien en dus hopen wij dat de aan het begin geciteerde woorden niet al te snel werkelijkheid worden.

2. Het biotoop van de Boomarter

Dichtheid en verspreiding van de Boomarter zijn van zeer veel milieufactoren afhankelijk. In de eerste plaats is de grootte van de boscomplexen van beslissende betekenis. Grote gesloten bosgebieden zijn altijd al goede woongebieden voor Boommarters geweest. De vele kilometers lange jachttochten van de schuwe Boomarter zijn in zulke gebieden het best en zo veilig mogelijk te verwezenlijken. De veiligheid die de Boomarter voor het opvoeden van de jongen nodig heeft is in grote bossen, die immers minder intensief door mensen worden bezocht dan kleinere, goed gewaarborgd. Daarom is het niet noodzakelijk dat de Boomarter in uitgestrekte bosgebieden van enige duizenden hectaren oude boscomplexen aantreft. Zijn veiligheid wordt hier alleen al door de afmetingen van het gebied gegarandeerd. In de van oudsher beroemde Rominter Heide in

'Wat is de mens zonder de dieren?
Zouden alle dieren verdwenen zijn
dan zou de mens aan grote
eenzaamheid van geest sterven.
Wat er ook met de dieren gebeurt,
het overkomt spoedig de mens'.

Uit de rede van het opperhoofd Seattle voor de president van de V.S., 1885.

het voormalige Oost-Pruisen treffen wij op dit moment een buitengewoon grote boomarterdichtheid aan, hoewel het bos daar op grote schaal kunstmatig verjongd wordt en er maar weinig oud bos aanwezig is. Kennelijk is deze martersoort in dit grote (25000 ha), rustige bosgebied met vele moerassen en uitgestrekte oppervlakten, zelden door mensen betreden, jong bos minder op het typische oud bos aangewezen dan bijvoorbeeld in kleine boscomplexen waar veel versterking optreedt. Bovendien bestaat er in Rominten nauwelijks voedselconcurrentie van andere kleine vleesetende zoogdieren, want Steenmarters (*Martes foina* Erxl.) zijn zeer zeldzaam en Vossen (*Vulpes vulpes* L.) worden door de talrijke Wolven (*Canis lupus* L.) kortgehouden. In het centrum van grote bosgebieden is de concurrentie door bewoners van bosranden als Vos en Steenarter van nature zeer gering.

In beginsel bewoont de Boomarter met uitzondering van zeer vochtige bossen alle boslevensgemeenschappen. In Hongarije bijvoorbeeld worden populieren- en wilgenbossen op moerassige bodems en ook zuivere bossen van Witte Acacia (*Robinia pseudoacacia*) gemeden. Van doorslaggevende betekenis is veelal het voedselaanbod.

Hoewel de lengte van de omloop van het bos, de grootte van de kapvlaktes en de eenvoudigheid van de bestanden in zeer grote

boscomplexen niet wezenlijk van invloed zijn op de dichtheid van Boommarters, zoals bijvoorbeeld ook in Finland werd aangetoond, kunnen wij in kleine en zeer kleine boscomplexen, voor zover de Boomarter daar nog voorkomt, een binding aan oud bos vaststellen. In het kanton Aargau (Zwitserland) vinden wij zeer vele kleine (tot ongeveer 400 ha) boscomplexen met grote houtvoorraad (circa 280 - 500 m³/ha). Het landschap is zeer dicht bevolkt (circa 320 inwoners/km²) en heggen en kleine bosjes in cultuurgebieden verdwijnen steeds meer. Voor Vossen en Steenmarters zijn de levensomstandigheden hier ideaal, maar ze zijn toch actiever in het bos. Het is niet verwonderlijk dat onder dergelijke omstandigheden maar een zeer geringe dichtheid van Boommarters mogelijk is, hoewel deze dieren daar vroeger veelvuldig voorkwamen. Zoals statistisch is vastgesteld leeft deze soort in dit gebied bij voorkeur in de nabijheid van oude bossen (boomdiameter borsthoogte groter dan 52 cm). Oude Eiken en Beuken zijn bijzonder geliefd. Een binding aan fijnspar- en zilversparbossen kon niet worden vastgesteld. Blijkbaar moeten deze bostypen langer blijven staan dan 100 - 120 jaar om de Boomarter als schuilplaats te kunnen dienen. Volgens de beschikbare gegevens moeten voor Boommarters goede bomen oud en rijk aan holen zijn, dikke takken hebben, een ruwe schors bezitten en het zicht van anderen moet afgeschermd zijn. Oude marterjagers verzekeren dat sporen van Boommarters niet zelden in de buurt van fijnsparstakenfasen te vinden zijn, ook wanneer er sprake is van kleine groepen daarvan. Boommarters zouden hier nesten van Eekhoorns (*Sciurus vulgaris* L.) afzoeken en zich ook graag in deze nesten verschuilen. Wij kunnen hier uit afleiden dat in gebieden met kleine boscomplexen en grote onrust, dus in niet-optimale biotopen, met beheersmaatregelen zeker iets voor Boommarters gedaan kan worden. Gemengde bossen met een groot aandeel loofbomen, die oud kunnen worden en met een lange omloop zijn gunstig voor het voorkomen van de soort. Oude sterrende en alleenstaande bomen die nauwelijks het vellen en wegslepen waard zijn zou men, in het bijzonder wanneer ze hol zijn, moeten laten staan. Vooral in gebieden met kleine boscomplexen en grote onrust is het beslist aan te raden bosbeheer door middel van

De jacht op de Boomarter kan bijzonder nadelig voor de populatie zijn.
Tekening: Marius Kolvoort.

boomplantages met korte omlooptijd te vermijden.

Dergelijke maatregelen kunnen ook van nut zijn voor de bescherming van de meeste bosbewonende diersoorten, in het bijzonder de vogelwereld. Voorwaarde voor lange omlooptijden zijn een voor de standplaats juiste boomsoortenkeuze, een doelmatig ecologisch bosbeheer en natuurlijk - helaas moet dit tegenwoordig bijzonder benadrukt worden - een luchtkwaliteit die het mogelijk maakt dat bomen oud kunnen worden.

3. Invloed van de jacht en concurrentie door andere vleeseters

Vanzelfsprekend speelt het voedsel voor het voorkomen van Boommarters een belangrijke rol. In de winter kan soms de voedselconcurrentie door Vossen, Steenmarters en in bossen levende uilen (*Strigidae*) van betekenis zijn. Te hoge dichtheden van herten kunnen de ontwikkeling van besdragende struiken remmen waardoor Boommarters in sterkere mate op dierlijk voedsel zijn aangewezen.

Uit de Sowjetunie, Hongarije en Tsjechoslowakije is bekend dat een sterke bejaging schadelijk kan zijn voor boomarterpopulaties. Het onder bescherming stellen had daar

een duidelijke aantalsgroei tot gevolg. Het vallen stellen is bijzonder nadelig voor de marter.

In het reeds genoemde gebied in het kanton Aargau, in het industriegebied van Zwitserland, worden Boommarters slechts sporadisch bejaagd en niet meer systematisch zoals enige decennia geleden. Af en toe wordt nog met het geweer gejaagd. Het overgrote deel van de verliezen bestaat uit verkeersslachtoffers (67%). Sommigen vinden dat het, onder dergelijke omstandigheden, raadzamer is Boommarters tot het bejaagbare wild te blijven rekenen. Het grote voordeel is daarbij dat afschotgegevens, in combinatie met in jachtstatistieken vermelde aantallen Boommarters die door andere oorzaken zijn omgekomen, aanwijzingen zouden kunnen geven over populatie-ontwikkelingen.

Daartegenover staat dat Boom- en Steenmarters in enige jachtstatistieken nog onder de weinig bruikbare term 'marters' worden vermeld. Een gescheiden vermelding van beide soorten, waarover wij nog steeds te weinig weten, zou om bovengenoemde redenen als een noodzaak moeten worden gezien.

Samenvatting

Factoren die het voorkomen van Boommarters bepalen kunnen al naar het leefgebied van meer of minder belang zijn. In het centrum van grote boscomplexen (enige duizenden hectaren) met geringe dichtheden van als cultuurvolger bekend staande vleeseters en met een goede voedselvoorziening, zijn hoge dichtheden van Boommarters mogelijk, zelfs wanneer eenvormige bestanden met dunne stammen overheersen. Men neemt aan, dat de afmetingen van het gebied de veiligheid compenseert, die in kleine boscomplexen door de bosstructuur wordt gegarandeerd. Zo kon in een gebied in het Zwitserse kanton Aargau met kleine boscomplexen (enige honderden hectaren) voor Boommarters een binding aan oud bos worden vastgesteld.

In gebieden, waar een systematische bejaging ontbreekt, is het beheer van de Boommarter zeer gebaat bij een meer natuurlijk bosbeheer met langere omlooptijden. Gebieden, waar broodjacht wordt bedreven, komen bovendien in aanmerking voor beperking of verbod van afschot.

■ Ir. A. Gautschi, Dipl. Forsting. ETH., Bodenacker 85, CH-5733 Leimbach AG., Zwitserland.
Vertaling door K.P. Kleijn.

Volgens de beschikbare gegevens moeten voor Boommarters goede bomen oud en rijk aan holen zijn, dikke takken hebben, een ruwe schors bezitten en het zicht moet van onderen goed afgeschermd zijn.
Tekening: Marius Kolvoort.

Zusammenfassung

Die Faktoren, welche das Vorkommen des Edelmaidens bestimmen, setzen sich in jeder Lebensstätte wieder mit anderen Schwerpunkten zusammen. Im Innern grosser Waldkomplexe (einige Tausend Hektaren) mit wenig Vorkommen an 'kulturfolgenden' Raubwildarten und guter Ernährungsbasis sind gute Edelmarderbesätze möglich, selbst wenn dort ziemlich dünnstängige Bestände vorherrschen. Es wird die Hypothese ausgesprochen, dass die Grösse der Fläche dem Marder die Sicherheit ersetzt, welche ihm in kleineren Waldkomplexen durch Besonderheiten der Bestände gewährleistet werden muss. So konnte in einem Gebiet des schweizerischen Mittellandes mit kleinen Waldkomplexen (einige Hundert Hektaren) eine Bindung des Marders an Althölzer festgestellt werden.

In Gebieten, wo kein Fallenfang und keine systematische Bejagung mit der Flinte stattfindet, ist die Hege des Edelmaidens integriert in eine naturnahe Waldwirtschaft mit hoher Umtriebszeit und eine intensive Bejagung seiner Konkurrenten. In Erwerbsjagdgebieten kommt zudem eine Beschränkung oder ein Verbot des Fallenfangs und auch der Jagd mit der Flinte im Frage.